

KODEKS ČASTI NA SLOVENSKEM PRED PRVO SVETOVNO VOJNO

Andrej STUDEN

Inštitut za novejšo zgodovino, SI-1000 Ljubljana, Kongresni trg 1

IZVLEČEK

Avtor v razpravi ugotavlja, da je bil dvoboj ali duel za obrambo časti v Avstriji v 19. in na začetku 20. stoletja nekaj povsem običajnega. Vse - tudi najbanalneje - sporne zadeve je ozek krog "časnih mož" (plemstvo, oficirji, visoki uradniki in študenti) reševal z dvobojem. Tako civilna kot vojaška zakonodaja sta dvoboj izrecno prepovedovali, toda strogi zakoni so največkrat ostali samo na papirju, državne oblasti so pred dvobojem dosledno zatiskale oči in dvobojevalcev niso preostro preganjale. Na Slovenskem so nasprotniki dvoboja prevladovali nad zagovorniki tega relikta preteklosti. Poleg katoliških in nacionalnih argumentov je v protidvobojni kritiki prišla v ospredje tudi socialna neenakost. Dvoboj je bil v Avstriji dokončno prepovedan leta 1917.

Ključne besede: čast, kodeks časti, dvoboj, 19. stoletje, avstrijsko cesarstvo

"Pretekli teden se je v hotelu Grič pri Brežicah odigral obžalovanja vreden dogodek, da je ugleden Slovenec slovenskega klerikalnega poslanca in sicer dr. Benkoviča javno s pasjim bičem pretepel." (NL, 1907)

Afera dr. Ivan Benkovič - dr. Janko Sernec¹

Razpad politike sloge na Spodnjem Štajerskem in nastanek dveh novih političnih strank, državnozbornske volitve, pa tudi vročekrvne osebne nesimpatije med posamezniki, so po dolgem in vročem poletju leta 1907 botrovale marsikateremu izgredu zaradi političnih nasprotij, ki jim pred tem v našem prostoru skorajda ni bilo para. Nekateri Slovenci so hudo resno razumeli politiko. Nesramne žalitve in blatenje ene in druge strani ni prinašalo samo časopisje. Precej hudji so bili tudi besedni spopadi

¹ Na afero dr. Benkovič - dr. Sernec me je opozoril Branko Goropevšek, za kar se mu najlepše zahvaljujem.

med drugače mislečimi na raznih političnih shodih. Eden takih je bil tudi shod zaupnikov Slovenske kmečke zveze 25. avgusta 1907 v Šentjurju pri Celju, kjer sta si skočila v lase dva vidnejša predstavnika štajerskih Slovencev, brežiški odvetnik in pristaš kmečke zveze dr. Ivan Benkovič in štajerski liberalec in celjski zdravnik dr. Janko Serneec.²

Dr. Benkovič je v svojem govoru obtožil liberalno Narodno stranko, da je na zadnjih državnozbornih volitvah sodelovala s socialdemokrati in štajercijanci. Dr. Janko Serneec, ki se je seveda nepovabljen udeležil šentjurskega shoda, je s svojimi medklici vseskozi motil govor dr. Benkoviča. Med drugim je tudi zaklical: "Saj se je tudi on trikrat doli peljal" in pri tem mislil na beračenje kmečke zveze za glasove socialdemokratov v revirskem premogovniškem bazenu. Dr. Benkovič Sernečeve opazke ni preslišal, temveč mu je z odra zaklical, da on še nikoli ni bil v Hrastniku in da je dr. Serneec "nesramni lažnjivec" (SG, 1907; NL, 1907).

Celjski zdravnik te žalitve ni vtaknil kar v žep, temveč je hudo jezen od dr. Benkoviča po svojih pričah zahteval zadoščenje za to žalitev. Benkovičeva prijatelja, dr. Ludvik Filipič in prof. Ivan Fon, sta si prizadevala, da bi spor rešili po mirni poti. Dr. Benkovič naj bi svojo žalitev obžaloval tako v Slovenskem gospodarju kot v Narodnem listu. Ker pa je Sernečeve medklice razumel kot očitek nepoštenosti v političnem življenju, je zahteval, da se v obeh časnikih opraviči tudi dr. Serneec. Zastopniki dr. Serneca so takšno poravnavo odklonili in zahtevali, da dr. Benkovič javno prekliče svojo žalitev pred farno cerkvijo. Dr. Benkovič je to seveda odklonil, zato je Sernečev zastopnik dr. Benjamin Ipavec v pismu z dne 3. septembra 1907 pozval dr. Benkoviča, "naj da brezpogojno zadoščenje, sicer naj novo imenovani zastopniki določijo kraj, čas in orožje" (SG, 1907).

Dr. Serneec je tako pozval dr. Benkoviča na dvoboj. Izzvanec je "duelistom" odgovoril, da dvoboj izključuje in da je edini način poravnave - opravičilo v časopisu - že ponudil. Hkrati se je obrnil tudi na Protidvobojno ligo na Dunaju, da razreši spor (SG, 1907; NL, 1907).

Dr. Janko Serneec kot rezervni častnik in kot zdravnik žalitve torej nikakor ni hotel kar požreti. Morebitna tožba zaradi žalitve na sodišču se mu ni zdelala smiselna, saj bi se državnozborni poslanec dr. Benkovič zatekel pod varovalni plašč zaščite poslancev in bi jo odnesel brez kazni zaradi osebne žalitve. Brez dovoljenja državnega ali deželnega zbora namreč sodišče poslancev ni smelo zasledovati, pa tudi kaznivost zaradi žalitev je navadno po treh mesecih ugasnila (NL, 1907).

13. septembra zvečer je afera dosegla vrelišče. Odvetnik Benkovič je bil ta večer z družbo v hotelu Grič pri Brežicah. Naenkrat je v lokal vstopil dr. Serneec. Ponovno

2 Dr. Janko Serneec (rojen 1872 v Mariboru, umrl leta 1915 v Čačku) je bil sin dr. Janka Serneca st., pravnika, narodnega buditelja, politika in sociologa. Po gimnaziji je študiral medicino v Graecu, nato pa se naselil kot praktični zdravnik in zobozdravnik v Celju, kjer si je s požrtvovalnim delom pri Sokolu pridobil splošen ugled. - SBL, 1967, 10, 292.

je pozval dr. Benkoviča, naj prekliče žalitev, nato pa se je napotil proti njemu in ga javno pretepel s pasjim bičem. Presenečeni odvetnik se je pred udarci lahko le delno ubranil s stolom. Po tem za dr. Benkoviča sramotnem dogodku je dr. Serbec z velikim zadoščanjem zapustil hotel in odvihral v noč (SG, 1907; NL, 1907).

Afera dr. Benkovič - dr. Serbec je dobila svoj prvi epilog 24. oktobra 1907, ko je častno razsodišče Protidvobojne lige na Dunaju takole razsodilo v korist dr. Benkoviča: "Dr. Benkovič je v častni zadevi z dr. Serbecem ravnal pošteno in častno, on se ni pregrešil zoper zakone o časti in dostojnosti: častni sod mu ta svoj izrek ponudi v popolno zadoščanje" (SG, 1907).

Dr. Serbec razsodbe ni priznal, zlasti zavoljo tega, ker je kot rezervni častnik menil, da je podrejen samo častnemu sodišču 26. c. kr. domobranskega polka v Mariboru in da se na podlagi njegovih statotov ne sme obrniti na nobeno drugo častno sodišče (NL, 1907).

Afera se torej z razsodbo Protidvobojne lige na Dunaju še ni končala. Končni epilog je dobila šele 2. decembra 1907 na okrajnem sodišču v Kostanjevici,³ kjer so obravnavali tožbo zoper dr. Janka Serbeka, ki jo je zaradi telesne poškodbe in razžalitve časti vložil dr. Ivan Benkovič. Sodišče je dr. Serbeka po paragrafu, ki kaznuje kľofute, spoznalo za krivega in mu naložilo 40 kron kazni (NL, 1907).

S tem se je afera končala mnogo mirneje, kot je bilo pričakovati. Liberalci so se sicer na veliko razpisali o sramotnem porazu "klerikalnega advokata" iz Brežic, toda tudi dr. Serbec je s skromno odmerjeno kaznijo slavil bolj Pirovo zmago.

Kodeks časti

*Kdor je rešil čast, je rešil vse.
Nemški pregovor*

Čeprav se je afera dr. Benkovič - dr. Serbec končala samo s pozivom na dvoboj, ne pa tudi z dejanskim dvobojevanjem, ki naj bi opralo razžaljeno osebno čast, to še ne pomeni, da dvoboj v 19. in na začetku 20. stoletja v Avstriji ni bil nekaj povsem običajnega. Kodeks časti je namreč "kot nekakšen superego preganjal plemiče, oficirje in visoke uradnike, da so vse - tudi najbanalneje - sporne zadeve reševali z dvobojem. Za posameznika, ki je spadal v ozek krog 'častnih mož', je kodeks časti pomenil močan družbeni pritisk. Dvoboj je bil namreč simbol družbene diferenciacije, ki je dvigoval pripadnike višjih družbenih slojev iz množice 'navadnih' ljudi. Kot pomembno sredstvo distance med višjimi in nižjimi družbenimi sloji pa je hkrati opravljal tudi integracijsko funkcijo znotraj samih višjih slojev" (Cvirn, 1994, 33; splošno o dvoboju Frevert, 1991).

3 Zanimiva je izbira okrajnega sodišča v Kostanjevici na Kranjskem. Verjetno so ga izbrali zato, da bi se izognili pristranskosti sodbe.

Kodeks časti in reševanje spornih zadev in žalitev z dvobojem sta krepila solidarnost pripadnikov "boljše" družbe s svojo lastno, višjo družbeno skupino. Dvoboj je bil v Avstriji močno razširjen, zlasti med cesarskimi in kraljevimi častniki, kjer naletimo na najpogostejše dvobojevalce in tudi najstrastnejše zagovornike dvoboja (Stergar, 1998). "Samoobramba (silobran) časti je bila za vojsko nujno zlo, duel (imenovan rencontre ali dvoboj) pa je nasprotno v njenih očeh poplemeničil prizadetega in je bil trden sestavni del vzvišenega življenjskega stila oficirjev" (Deák, 1991). Nihče ne more z gotovostjo trditi, koliko "pravih" dvobojev je bilo v Avstriji 19. in začetka 20. stoletja. Statistike o tem ne obstajajo in o večini dvobojev pravzaprav sploh nimamo poročil. Že Janez Evangelist Krek v svoji razpravi o dvoboju pravi, da se "čast rešuje sramotno - skrito, da se žrtve dvoboja množe od leta do leta in da je skritih, neznanih dvobojev, naj so se tudi krvavo končali, brez števila" (S, 1887).

"Albert Wiesinger, avstrijski ekspert za 19. stoletje, omenja 50 'slavnih duelov' (od tega 14 s smrtnim izidom), v katerih so se dvobojevali habsburški oficirji. Ta lista seveda nikakor ni reprezentativna in kronološko sega od leta 1529 do 1893. Isti avtor ocenjuje, da je bilo v Avstriji (vprašanje je, ali pri tem upošteva tudi Ogrsko) med leti 1800 in 1893 okoli 2500 dvobojev" (Deák, 1991, 167).

Medtem ko je dvoboj v Angliji in nekaterih drugih zahodnoevropskih državah 19. stoletja že povsem izumrl, je v katoliški Avstriji postajal vedno bolj običajen. Čeprav sta tako civilna kot vojaška zakonodaja dvoboj izrecno prepovedovali, dvobojevalcem ter sekundantom pa so grozile stroge kazni, je v drugi polovici 19. stoletja število dvobojev naraščalo.⁴

Toda strogi zakoni o prepovedi dvoboja so največkrat ostali samo na papirju, državne oblasti so pred dvobojem dosledno zatiskale oči in dvobojevalcev niso preostro preganjale. Na velik razkorak med črko zakona in ustaljeno prakso kaže npr. razpita afera Badeni - Wolf. Tudi sam predsednik vlade, grof Kasimir Badeni, je leta 1897 namreč posegel po dvoboju kot sredstvu za reševanje zadev časti. "Na dvoboj s pištolama je pozval nemškega nacionalnega poslanca Karla Hermana Wolfa in tako več kot očitno pokazal, da tudi sam ne spoštuje kazenskega zakonika" (Cvirm, 1994, 34).

Država je ravnala izrazito dvolično zlasti pri dopuščanju dvobojevanja častnikov. "Še več: tiste, ki so dvoboj odklonili, so častna razsodišča obsojala na odvzem

4 Glej Cvirm, 1994, 33 in Stergar, 1998, 513. Civilni kazenski zakonik iz leta 1852 je med drugim določal: "Kdor iz kateregakoli vzroka pozove koga na boj s smrtnim orožjem in kdor se na tak poziv poda v boj, je kriv hudodelstva dvoboja..." Kazni so bile izredno stroge. Za udeležbo v dvoboju, ki se je končal brez ranjenih, je bila predvidena kazen od pol do enega leta zapora. Za dvoboj z ranjenci je bila predvidena kazen do pet let zapora (v posebnih okoliščinah tudi do deset let). Za udeležbo v dvoboju, ki se je končal s smrtnim izidom, pa je preživeli lahko plačal celo za dvajsetimi leti ječe. Vojaški kazenski zakonik iz leta 1855 pa je za duefante in sekundante predvideval še nekoliko strožje kazni, ki pa so jih v praksi le redko izvajali.

oficirskih časti" (Stergar, 1998, 513). Ob takem ravnanju države seveda ni nič presenetljivega, da so se k dvoboju zatekali tudi drugi "častni možje" in ne samo častniki, ki so zahtevali zadoščenje. "Zlasti, ako upoštevamo, da je bilo med njimi mnogo rezervnih ali upokojenih častnikov, ki jih je k temu zavezoval oficirski kodeks časti." (Stergar, 1998, 513).

Dvoboj se je razširil zlasti med študenti. Študentske menzure, dvoboji s sabljami v vatirani zaščitni obleki, so bili seveda bistveno manj nevarni, kot vojaški dueli. Dvoboj v vsej svoji obrednosti tu ni bil samo sredstvo za reševanje "zadev časti", temveč tudi sredstvo za nacionalno obračunavanje. Slovenski visokošolci so se tako pogosto spopadali z nemškimi Karniolci in drugimi burši (Cvirn, 1994, 34, 38-41; Stergar, 1998, 513-514).

Na Slovenskem pa seveda niso bili vsi navdušeni nad dvobojem. Nasprotniki dvoboja so prevladovali nad zagovorniki tega relikta preteklosti. Slovenski tisk je duel prikazoval kot ostanek srednjeveške mračnosti, hkrati pa je poudarjal, da je "dvoboj tudi eminentno 'nemški običaj' in že zaradi tega neprimeren za Slovence" (Cvirn, 1994, 39). Dvoboju kot načinu reševanja "zadev časti" je še zlasti nasprotovala katoliška cerkev. Zanj je bil dvoboj barbarsko, nekrščansko in nemoralno dejanje. Bog je namreč preklel dvoboj že s peto božjo zapovedjo: "Ne ubijaj!" (Frevert, 1991, 39). Janez Evangelist Krek je v seriji člankov proti dvoboju poudaril, da dvoboj najbolj cvete ravno pri vojaki in študentih, "kjer se vera najbolj pogreša" (S, 1887). Neprizanesljiv je bil zlasti do visokošolcev, ko pravi:

"To jim povejmo tistim vročekrvnim dijačkom, ki se v moški važnosti igrajo 'življenje' s tem, da si delajo 'šmisi' po pivozabuhlih licah. Vžitek ima človek, če ima priložnost videti tak 'horribile vacuum', starega 'purša', kako se mu svetijo 'šmisi' od mraza višnjevo pobarvani, na zalitem obrazu. Zdi se, kot bi bil vanj dolbel kak Culu-Kafer svojo lapidarno pisavo" (S, 1887).

V protidvobojni kritiki pa je poleg katoliških in nacionalnih argumentov prišla v ospredje tudi socialna neenakost. Že Janez Evangelist Krek poudarja, da si "dvoboj kot rešitev časti prisvajajo le nekateri stanovi, ti hočejo toraj imeti posebno (ekstra) čast" (S, 1887). Nedvomno drži, da je bil dvoboj uveljavljen način reševanja časti med možmi s častjo (plemstvom, oficirji, visokimi uradniki in študenti). Mali in srednje veliki trgovci in obrtniki, ki so tvorili jedro provincialnega meščanstva na Slovenskem, seveda za takšen način reševanja "zadev časti" niso imeli nobenega razumevanja. Spore in žalitve časti so reševali veliko bolj preprosto, po načelu: "Aufbiks. Kri v luft, čreve na plot!". Enako so ravnali tudi delavci, kmetje, navadni vojaki.

V Celju in njegovi neposredni okolici, kjer se je 1. marca 1889 nekaj minut čez enajsto s smrtnim izidom končal dvoboj med Emmerichom von Gyujtom in Hugom von Poglajnom in o katerem vemo nekaj več povedati zahvaljujoč ohranjeni posebni (zastonski) prilogi celjskega časopisa Deutsche Wacht (Cvirn, 1994), so se "zadeve

časti" reševale tudi drugače. Dnevno časopisje je vsakodnevno poročalo o veselih družbah, ki so pijane križarile po mestu ter žalile in izzivale mimoidoče. Pretepi v zakotnejših gostilnah so bili nekaj povsem običajnega. V Gaberjah so delavci po 10 ali 12 ur garali v Westnovi tovarni emajlirane posode, nato pa težko prisluženi denar najraje zapravljali v gostilnah, kjer so v nekaj kozarčkih skušali utopiti tegobe naporenega vsakdanjega življenja. Včasih so nerešljivi problemi s podvojeno močjo privreli na dan in posamezniki so najboljše zdravilo za svojo depresijo našli v dobrem pretepu z noži ali drugim priročnim orodjem:

"Včeraj je hodil nek Štefanič Karol po Gaberju, vpil 'auf biks' in hotel imeti na vsak način pretep. Ker se ga na cesti ni hotel nikdo usmiliti, je šel v gostilno k 'Lastovki'. Tam je sedel nek tesar Alojz, kateremu je potožil Štefanič svoje težave in ga objednem opozoril, da ima za eventualen pretep dva noža na razpolago. Stvar se je razvijala naprej in končno je Lojz z vrčkom tako silno udaril Štefaniča po desnih sencih, da je dobil zelo nevarno rano" (Cvirn, 1990, 53).

Podobno kot drugod je tudi v Celju in okolici veljalo zlato pravilo, da veselica brez pretepa ni prava veselica. Tudi tu so pretepom botrovala navadna izzivanja in žalitve časti, prekomerno nalivanje z alkoholom pa je še stopnjevalo agresivnost obiskovalcev, ki so se običajno stegli že iz popolnoma neznatnega vzroka. Take "prostaške" zabave seveda niso bile pogodu nekaterim uglednejšim celjskim meščanom, celjski družbeni eliti. Pa ne zato, ker bi jih bilo strah, "ne zaradi pomanjkanja korajže, saj so bili tudi pretepi po mestnih gostilnah nekaj povsem običajnega, ampak predvsem zaradi tega, ker se je meščan hotel držati ustaljenih vedenjskih obrazcev tudi pri suvanju in rukanju" (Cvirn, 1990, 54).

Do preteпов in razžalitev časti pa je v Celju od konca 80. let 19. stoletja največkrat prihajalo zaradi nacionalne nestrpnosti med Nemci in Slovenci. Znani nemški pretepač, dolgoletni popularni organizator in vodja nemških pouličnih razgrajčev, Wilhelm Oechs, je npr. sodeloval pri vseh akcijah, ki so bile naperjene proti Slovencem. Zaradi številnih telesnih poškodb in razžalitev časti je moral večkrat stopiti pred sodnika. Seznam njegovih grehov, zaradi katerih je bil obsojen, je 7. oktobra 1898 objavila Domovina. Wilhelm Oechs je bil tako do tega dne obsojen zaradi:

1. telesne poškodbe in razžaljenja časti na 5 gld.;
2. telesne poškodbe na 5 gld.;
3. razžaljenja časti na 10 gld.;
4. razžaljenja časti na 14 dni zapora;
5. hudobne poškodbe tuje lastnine in razžaljenja časti na 15 gld.;
6. razžaljenja časti na 25 gld.;
7. prepovedane igre na 15 gld.;
8. razžaljenja časti na 10 gld.;
9. razžaljenja časti na 5 gld.;

10. prestopka tiskovnega zakona na 10 gld.;
11. razžaljenja časti na 10 gld.;
12. telesne poškodbe na 20 gld.;
13. hudodelstva težke telesne poškodbe na 6 tednov ječe;
14. razžaljenja časti 15 gld. (Cvelfar, 1997, 7)

Medtem ko je bil dvoboj povsem običjen način reševanja "zadev časti" za ozko družbeno elito in je oblast pred njim dosledno zapirala oči in duelantov ni preostro preganjala,⁵ pa je v primerih medsebojnih obračunavanj v vrstah malih in srednjih trgovcev in obrtnikov, navadnih vojakov, kmetov in delavcev budno prežala na njihove prestopke in jih v skladu z zakoni tudi ustrezno kaznovala. Kritičen napad na neumnost dvoboja s strani Janeza Evgelista Kreka med drugim opozori tudi na socialno neenakost državljanov v zvezi s tem ostankom srednjeveške mračnosti:

"Orožja je več vrst po svetu... toda vsakoršno orožje še ni sposobno za dvoboj. To je namreč mnogo preimennitna zadeva, da bi se z navadnim pipcem reševala... In le kadar se je poleg teatraličnega efekta rabilo tudi pravo orožje, le tedaj se rovanje dveh ljudi, rovanje na življenje in smrt, smé imenovati s častnim imenom: dvoboj. - Če kmečki fant v jezi svojemu tovarišu, ki ga je razžalil, zasadi vile v hrbet, živ krst ne poreče, da je bil to dvoboj. Če hlapec kol izdere iz plota in plane nad svojega nadhlapca s polenom v roki in če se potem na javni cesti obdelujeta in udrihata, tudi tega ne bi imenoval nikdo: dvoboj. Žandarji bodo zmagovalca kot nesramnega ubijalca prijeli in sodnija ga bo kot takega kaznovala. Torej ne z nožem, - z mečem; ne s kolom, - s sabljo; ne s stolom, - s kroglo naj si žaljena čast skuša pridobiti prostora na nasprotnikovem truplu" (S, 1887).

Leta 1900 je močno nasprotovanje dvobojevanju in sploh polemiko o duelu po vsej monarhiji sprožila dvobojna afera Tacoli - Ledochowski. Afera se je začela februarja v klubu oficirjev 15. regimenta. Poročnik Bella von Szilley je bil v oficirski menzi žaljiv do cesarske hiše. Vojvodo Franca Salvatorja je namreč obtožil prešuštva. Poročnik Tacoli je imel kot avstrijski častnik dolžnost, da obrekovalca cesarske hiše pozove na dvoboj in dobi zadoščenje, a zaradi svojega nasprotovanja dvoboju tega ni storil. Nastal je velik škandal. Poročnika Szilleja je poročnik Tacoli, ki je medtem od slednjega prejel poziv na dvoboj, označil za nevednega zadoščenja. Ker je Tacoli zavrnil dvoboj predvsem zaradi svojega katoliškega prepričanja, ga je častni svet vojaškega sodišča 5. aprila 1900 obsodil strahopetniškega zavračanja dvoboja in zato je bil degradiran. Med procesom se je Tacoli obrnil za nasvet na kapetana Ledochowskega, ki se je strinjal z njegovimi (katoliškimi) stališči in zato so obsodili tudi njega. Ledochowski se je pri obrambi skliceval tudi na vojaške zakone, ki so dvoboj prepovedovali, a ni požel nobenega uspeha. 11. julija so ga obsodili, odvzeli so mu čin, moral je zapustiti službo v generalštabu, kot konjenika pa so ga

5 Tudi v primerih, ko je npr. civilno sodišče obsodilo oficirja zaradi tega, ker je v dvoboju ranil ali ubil civilista, je cesar Franc Jožef običajno odobril pomilostitev.

premestili v neaktivno deželno brambo. Afera je močno vplivala na življenje obeh častnikov. Veljala sta za strahopetca in bila popolnoma izključena iz družbe. Obdržala sta le redke prijatelje (Thurn und Taxis, 1997; Starič / Hribar, 1999).

Analiza afere Tacoli - Ledochowski pokaže, da sta se obtoženca držala predpisanih zakonov, vendar so ju kljub temu obsodili. Čeprav je dvoboj prepovedovala tako cerkev kot država, so bili oficirji, ki se niso hoteli podrežati kodeksu časti, kaznovani. Afera pa je vendar imela odločilne posledice. Odpustitev obeh častnikov je namreč vzpodbudila veliko nasprotovanje dvoboju. Proti dueliranju se je zavzel zlasti španski prestolonaslednik Don Alfonso de Bourbon y Austria-Este. Ta je v povezavi z združenjem, ki ga je že prej ustanovil v Španiji, 4. decembra 1902 na Dunaju ustanovil Splošno protidvobojno ligo v Avstriji (Allgemeine Anti-Duell-Liga in Österreich). "Ta si je za cilj zadała zakonske novele, ki bi ustrezno zaščitile posameznikovo čast. Tako naj bi potreba po dvoboju za vselej izginila" (Stergar, 1998, 515).

Protidvobojni ligi je pred prvo svetovno vojno uspelo rešiti mnogo spornih primerov brez orožja. Nasprotovanje dvoboju pa se je okrepilo tudi v avstrijski kritični javnosti in leta 1911 je cesar Franc Jožef izdal dekret, s katerim je (vojaški) dvoboj omejil na minimum.

Dokončna prepoved dvobojevanja pa je morala počakati vihro prve svetovne vojne. 4. novembra 1917 je mladi cesar Karl v svojem ukazu odločno prepovedal dvobojevanje. Življenje vsakega moža, ki ne umre za vero, dom in cesarja, je namreč postalo predragoceno. Zato je cesar Karl dal zapisati: "Kdor svoje življenje postavi na kocko v dvoboju, ne ravna samo proti božji zapovedi in zakonu, temveč tudi proti svoji domovini... Zato vsem pripadnikom svoje oborožene sile prepovedujem dvoboj in vsakršno udeležbo na njem" (Stergar, 1998, 515).

Cesarjeve besede so bile več kot samo izbrane. Zrušile so sam temelj dvobojevanja - namreč čast dvobojevalcev. Navkljub odporom proti odpravi obrambe časti pa je ukaz cesarja Karla vendarle pomenil dokončen prelom z dotedanjo dvoilično prakso avstrijskih oblasti.

CODE OF HONOUR IN SLOVENIA PRIOR TO WORLD WAR I

Andrej STUDEN

Institute of Modern History, SI-1000 Ljubljana, Kongresni trg 1

SUMMARY

Duel in the 19th and early 20th century Austria was something utterly common for the defence of somebody's honour. Namely, the code of honour compelled noblemen, officers and high civil servants to solve all the matters in dispute - even the most

banal ones - with duel. To the individuals who belonged to the small circle of "men of honour" (noblemen, officers, civil servants and students), the code of honour meant a strong social pressure, while duel was a symbol of social differentiation that lifted members of the higher classes above the multitude of the "common people". As a significant means of a gap between higher and lower classes, it was at the same time performing the integration function within the higher classes themselves.

*The code of honour and solution of the matters in dispute and offences with duel strengthened the solidarity of the members of the "better" society with its own, higher social group. Duel was in Austria widespread, particularly among the Emperor's and the King's officers who were the most common duellists as well as its most passionate advocates. Self-defence of honour was considered a necessary evil by the army, while duel (also called *rencontre*) ennobled, in its eyes, the affected and was a solid constituent part of the officers' superior life style. Nobody, however, can say with certainty how many "real" duels were held in Austria in the 19th and at the beginning of the 20th century. There are no statistics available about it, the same as we have in fact no reports on the majority of duels.*

While in England and in some other 19th century Western European countries duel was totally extinct, it was becoming increasingly more common in Catholic Austria. Although it was strictly prohibited both by civil and military legislatures and although severe penalties were imposed on duellists and their seconds, the number of duels increased in the second half of the 19th century.

The severe laws on the prohibition of duels, however, were often mere dead letters on the paper, for the state authorities were constantly turning a blind eye to duels and never punished the duellists severely. The state behaved explicitly double-faced by allowing duels between officers. And even more than that: those who refused to fight in duels had their officers' honours taken by the courts of honour. So it is not surprising that other "men of honour" also opted to fight in duels, and not only officers who demanded satisfaction.

In Slovenia, there were many that were not in favour of duels, in fact there were more of those who were against this relic of the past. The Slovene press depicted duel as remains of the mediaeval obscurantism, and in the criticism of duels a social inequality was coming to the foreground apart from various Catholic and national argumentations.

In 1900, the so-called Tacoli - Ledochowski duel affair triggered off, in the entire monarchy, a strong opposition to duelling and a general polemic about it. An analysis of the affair shows that the accused respected the prescribed laws, but were nevertheless found guilty. Although duels were prohibited both by the state and the Church, the officers who did not respect the code of honour were strictly punished. The affair, however, still left decisive consequences. Namely, the dismissal of both officers from service initiated a severe opposition to duelling. One of its most

prominent opponents was Don Alfonso de Bourbon y Austria-Este, Spanish heir to the throne, who on December 4th 1902 founded the General Anti-Duel League in Austria. And prior to World War I the League managed to solve a number of controversial cases without the use of arms. A final prohibition of duelling, however, had to wait till the maelstrom of the First World War. On November 4th 1917, duelling was resolutely prohibited by order of Karl, the young Emperor. The life of every man that did not die for faith, home and the Emperor became indeed too precious. In spite of some resistance to the abolishment of the defence of honour, the Emperor's order meant a final farewell from the double-faced practice of the Austrian authorities of that time.

Key words: honour, code of honour, duel, 19th Century, the Austrian Empire

VIRI IN LITERATURA

NL = Narodni list, 19. 9., 31. 10., 5. 12. 1907.

SG = Slovenski gospodar, 19. 9., 31. 10. 1907.

S = Slovenec, Janez Evangelist Krek, O dvoboji, 20. 1., 21. 1., 24. 1., 26. 1. 1887.

SBL, 1967 = Slovenski biografski leksikon, 10. zvezek, Ljubljana 1967.

Cvirn, J. (1990): Kri v luft! Čreve na plot! Oris družabnega življenja v Celju. Ljubljana.

Cvirn, J. (1994): "Sapralot! To bo pa močan strel". K zgodovini dvoboja na Slovenskem. Zgodovina za vse, I, št. 1, 33-43.

Cvelfar, B. (1997): "Z Narodnim domom se je celjskemu Nemštvu razbila jedna čeljust..." Nacionalni izgedi v Celju na prelomu stoletja. Celjski zbornik, 7-44.

Deák, I. (1991): Der K.(u.)K. Offizier 1848-1918. Dunaj - Köln - Weimar.

Frevert, U. (1991): Ehrenmänner. Das Duell in der bürgerlichen Gesellschaft. München.

Starič, N. & S. Hribar (1999): Dvobojna afera Tacoli - Ledochowski. Zgodovina za vse, VI, št. 2, 57-67.

Stergar, R. (1998): Ljubljanski častniški zbor med prelomom stoletja in prvo svetovno vojno, 2. del. Zgodovinski časopis, 52, št. 4, 511-539.

Turn und Taxis, O. (1997): Die Affäre Tacoli - Ledochowski und die Gründung der Anti-Duell-Liga. Dunaj.